

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร

ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารอันดับที่ 12 ของโลก¹ และภาคเกษตรมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ สร้างความมั่นคงด้านอาหาร ทำให้ราคาอาหารและเงินเฟ้อในประเทศอยู่ในอัตราต่ำ และรักษาสมดุลของภาคเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เนื่องจากภาคเกษตรไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าบางชนิด เกษตรกรไทยมีขนาดถือครองเฉลี่ยสูงกว่าเพื่อนบ้าน ตลาดสินค้าเกษตรมีการแข่งขันสูง ทำให้ภาคเกษตรมีพลวัตสูง

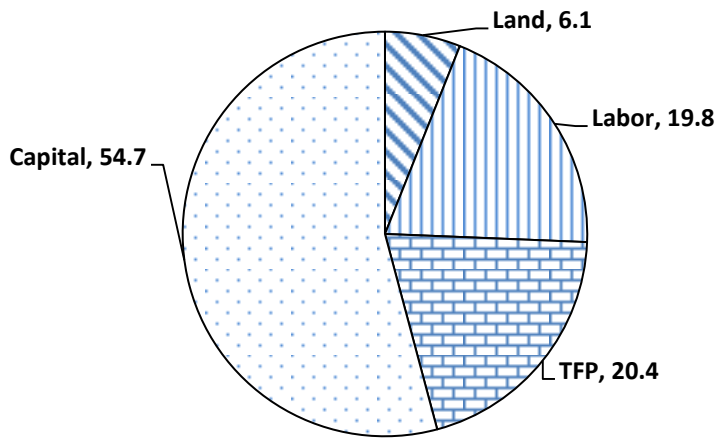
อย่างไรก็ตาม คนส่วนใหญ่มักเข้าใจผิดคิดว่าภาคเกษตรไทยมีปัญหาความสามารถในการแข่งขัน ความเข้าใจผิดแรก คือ ผลผลิตต่อไร่ของข้าวไทยต่ำกว่าประเทศอื่น แต่ข้อเท็จจริง คือ ต้นทุนนาปรังต่อตันของไทยต่ำกว่าเวียดนาม ต้นทุนนาปีต่อตันของไทยต่ำกว่าอินเดีย ความเข้าใจผิดที่สอง คือ เมื่อเกษตรกรไทยส่วนใหญ่ยากจน ภาคเกษตรต้องมีปัญหา เช่น ถูกพ่อค้าเอาเปรียบ กดราคา ข้อเท็จจริง คือ ตลาดสินค้าเกษตรไทยมีการแข่งขันสูง การที่ราคาต้นทุนถูกต่ำ เพราะมีปริมาณผลผลิตออกมามากในต้นฤดู การที่พ่อค้าซื้อสินค้าไว้กักเก็บได้ช่วยยกระดับราคาต้นทุน อย่างไรก็ตาม แม้เกษตรกรจะขายผลผลิตได้กำไรสูง แต่ก็ไม่รวยเพราะเกษตรกรแต่ละรายผลิตเป็นจำนวนน้อย (scale) ขณะที่พ่อค้าส่งออกข้าวได้กำไร ต้นละ 1-3 เหรียญสหรัฐฯ (จากราคา 450 เหรียญสหรัฐฯ) แต่ขายหลายแสนตัน การแทรกแซงราคาของรัฐจึงไม่สามารถช่วยให้เกษตรกรร่ำรวยหรือฟื้นความยากจนได้อย่างยั่งยืน

หลักฐานแรกที่แสดงถึงประสิทธิภาพของภาคเกษตรไทย คือ total factor productivity (TFP)² ดังรูปที่ 1.1 และตารางที่ 1.1

¹ แม้ไทยจะเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ แต่ไทยมิใช่เป็นผู้ผลิตรายใหญ่ของโลก ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นจากการเพิ่มผลิตภาพส่วนใหญ่จะถูกส่งออกหมด (Siamwalla 1995, Poapongsakorn 2006)

² การวัดผลิตภาพการผลิตรวม (TFP) เป็นวิธีการวัดของนักเศรษฐศาสตร์ คือ วัดจากส่วนต่างระหว่างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับอัตราการเติบโตของผลผลิต เนื่องจากการเพิ่มปริมาณปัจจัยการผลิต เช่น ทนุ แรงงาน ที่ดิน เทคโนโลยี เป็นต้น TFP จึงเป็นการวัดความสำคัญของการใช้ความรู้และเทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิตหรือรายได้ของประเทศในสาขาเศรษฐกิจต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม หรือภาคบริการก็ตาม

รูปที่ 1.1 ต้นตอการเติบโตของภาคเกษตรไทย : แรงงาน (บวกคุณภาพ) ทน ที่ดิน และ เทคโนโลยี

ที่มา : Waleerat 2009

ตารางที่ 1.1 ต้นตอการเพิ่มผลิตภาพการผลิต

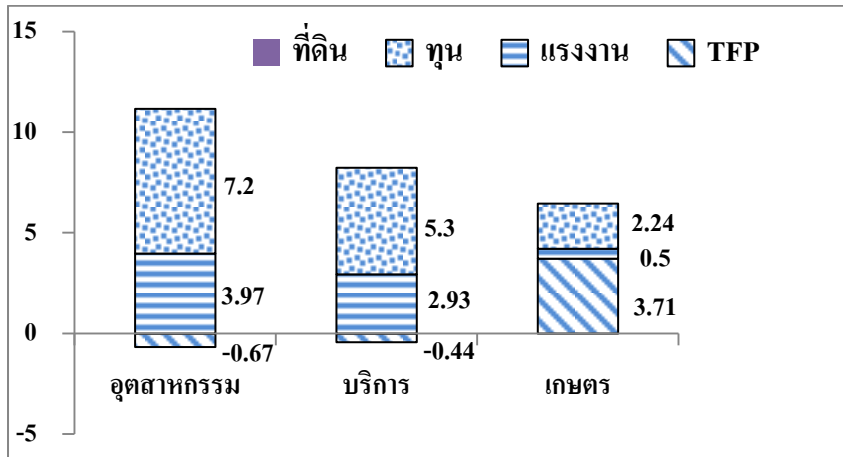
ปี	GDP	แรงงาน	ที่ดิน	ทุน	TFP
2514-2549	3.02	0.57	0.19	1.65	0.61
(contribution to GDP growth)	100.0	18.79	6.13	54.73	20.35
2514-18	3.57	0.96	0.17	1.33	1.11
2524-28	4.10	0.99	0.33	0.76	2.01
2534-38	3.39	-1.28	0.11	3.21	1.35
2544-49	2.55	-0.07	0.14	2.16	0.32

ที่มา : Waleerat 2009

ตลอดช่วงปี 2514-49 TFP ของภาคเกษตรมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยเป็นบวกเสมอ ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมี TFP สูงกว่า แต่ TFP เคยติดลบในช่วงพองสบู่ พ.ศ. 2524-2538 ภาคบริการมีอัตราเพิ่ม TFP ต่ำมาก ดังรูปที่ 1.2

รูปที่ 1.2 ค่า TFP ของภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการและภาคเกษตรของไทย

พ.ศ. 2524-2538

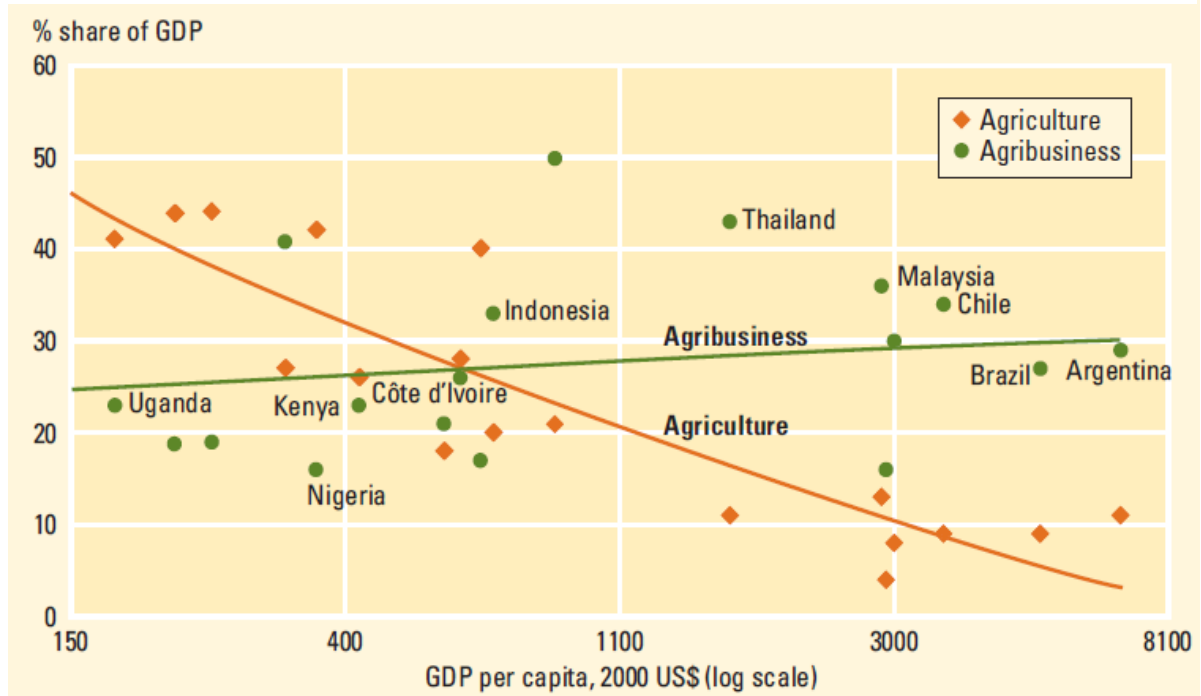

ที่มา : ปราณีและฉลองภพ 2544

หลักฐานที่สอง คือ ไทยเป็นผู้ส่งออกอาหารอันดับต้นของโลก สินค้าที่ไทยเป็นผู้ส่งออกอันดับหนึ่ง ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา และปลาทูน่ากระป๋อง และสินค้าที่ไทยเป็นผู้ส่งออกอันดับต้นๆ ได้แก่ น้ำตาล สับปะรด ไข่ ผักสด ทูเรียน เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แม้แต่การเลี้ยงสุกรที่ติดปัญหาส่งออก แต่ฟาร์มเลี้ยงสุกรไทยก็มีประสิทธิภาพไม่แพ้ประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ไทยไม่ได้เก่งทุกอย่าง สินค้าบางอย่างขาดความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ อาทิเช่น นม โคนเนอ ปาล์ม น้ำมัน ถั่วเหลือง เป็นต้น

หลักฐานที่สาม คือ การเติบโตของธุรกิจเกษตร (agri-business) และเกษตรพันธสัญญา (contract farming) และซูเปอร์มาร์เก็ต (supermarket) ธุรกิจเกษตรของไทยมีมูลค่าเพิ่มสูงถึงร้อยละ 43 ของ GDP มาเลเซีย ร้อยละ 36 และบราซิล ร้อยละ 28 (รูปที่ 1.3) ไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนากลุ่มแรกที่มีการพัฒนา contract farming ตั้งแต่ช่วงปี 1970 เช่น ไข่พันธุ์มะเขือเทศ ในบริเวณเขื่อนน้ำอูน จังหวัดสกลนคร เป็นต้น จากผลการวิจัย พบว่า 1) contract farming และการรวมกันซื้อรวมกันขายมีผลบวกต่อศักยภาพของผู้ประกอบการ และ 2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมเพิ่มมูลค่าในห่วงโซ่อุปทาน คือ การไหลของข้อมูลและการประสานความร่วมมือระหว่างธุรกิจในขั้นตอนต่างๆ การผลิตสินค้าสนองความต้องการผู้บริโภค คุณภาพของวัตถุดิบ และการลดอุปสรรคของกฎระเบียบต่างๆ

รูปที่ 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของภาคเกษตรและธุรกิจเกษตรกับรายได้ต่อหัวของประเทศต่างๆ

ที่มา : World Bank 2008

ประกอบกับภาครัฐมีการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา และงบประมาณในการทำวิจัยภาคเกษตร และดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่ทำให้เกิดเสถียรภาพ นโยบายเหล่านี้ทำให้ภาคเกษตรของไทยมีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวรองรับภาวะการเปลี่ยนแปลงในตลาดโลกได้

อย่างไรก็ตาม ในอนาคตภาคเกษตรของไทยยังคงต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายนานัปการ อาทิเช่น การขาดแคลนด้านแรงงาน การขาดแคลนน้ำสลั้กับปัญหาอุทกภัย ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และความท้าทายจากภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลาดโลกมีความต้องการอาหารปลอดภัย และการกีดกันการค้าที่มีความรุนแรงขึ้น เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขัน ความยากจนของเกษตรกร รายย่อย ความเหลื่อมล้ำของรายได้ในประเทศไทย และความมั่นคงด้านอาหารของเกษตรกรยากจนบางพื้นที่ รวมทั้งความมั่นคงด้านอาหารของพลเมืองโลก

การประเมินผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และงานวิชาการจำนวนมาก พบว่าปัญหาสำคัญของภาคเกษตรในเวลานี้ ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วของทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการใช้สารเคมีในภาคเกษตรและการเติบโตของเมือง ปัญหาการขาดแคลนน้ำที่เริ่มทวีความรุนแรงขึ้น ปัญหาหุ้มน้สาวจำนวนมากหลายล้านคนที่ละทิ้งภาคชนบทและภาคเกษตร โดยเฉพาะในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ พ.ศ.2532-2539 (Siamwalla 2004 and Poapongsakorn 2007) ปัญหาผลกระทบของโรคระบาด เช่น ไข้หวัดนก ผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าสินค้าเกษตร อาทิเช่น ข้อตกลง Early Harvest กับจีน และการเปิดเสรีตลาดข้าวไทยและยกเลิกโควตานำเข้าข้าวให้กลุ่มประเทศอาเซียนตั้งแต่ 1 มกราคม 2553 ปัญหาความผันผวนของราคาพืชผล และความผันผวนของผลผลิต (ซึ่งจะทวีความรุนแรงขึ้นจากภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศทั่วโลก) นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่เกิดจากการแทรกแซงสินค้าเกษตรโดยการใช้งบประมาณจำนวนนับแสนล้านบาทในการพยุงราคาสินค้าเกษตร การควบคุมราคาเนื้อสัตว์ที่ถีบตัวสูงขึ้น ตลอดจนนโยบายการส่งเสริมการผลิตและการใช้ชีวพลังงานในอนาคต (นิพนธ์ พัวพงศกร และสุวรรณา ตุลยวสินพงษ์ 2552) (bio-energy) ที่จะมีผลกระทบต่อพื้นที่การเพาะปลูกพืชอาหารกับพืชพลังงาน

ปัญหาเหล่านี้ทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรถีบตัวสูงขึ้น แต่ขณะเดียวกัน การเปิดเสรีการค้าจะทำให้การแข่งขันทวีความรุนแรงขึ้น ส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรแท้จริงในตลาดโลกมีแนวโน้มลดลง แม้ว่าจะมีงานวิชาการจำนวนมากที่เชื่อว่าราคาอาหารในอนาคตจะสูงขึ้นกว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (ยกเว้นช่วงปลายปี 2550 กับครึ่งปีแรกของ พ.ศ.2551 ที่ราคาสินค้าเกษตรถีบตัวสูงผิดปกติแบบฟองสบู่) แต่การศึกษาของธนาคารโลกฉบับล่าสุดในเดือนมีนาคม 2552 (World Bank 2009) คาดว่าราคาอาหารใน 30 ปีข้างหน้าจะไม่อยู่ในระดับสูงมาก เหมือนกับการคาดคะเนของนักวิชาการจาก FAO และ IFPRI เนื่องจากประชากรและรายได้ต่อหัวของประเทศกำลังพัฒนาจะเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำลง และนักวิทยาศาสตร์กำลังพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตอาหารและพลังงานทดแทนจนมีความเป็นไปได้สูงว่าจะมีเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ได้ภายใน 10-15 ปีข้างหน้า

ภายใต้แรงกดดันจากภาวะราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ขณะที่ต้นทุนผลิตสูงขึ้น (cost-price - squeeze หรือ nut cracker) ภาคเกษตรไทยได้เริ่มมีการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขัน นอกจากการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตการผลิต ในกลางทศวรรษ 2510 ภาคเกษตรไทยเริ่มปรับตัวสู่เกษตรสมัยใหม่ที่ใช้ระบบสัญญาผูกมัดกับเกษตรกร (contract farming) ในการผลิตสินค้ามูลค่าสูงเพื่อสนองความต้องการของตลาดต่างประเทศ สัญญาผูกมัดมีการประกันความเสี่ยงด้านราคา และมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ที่มาควบคู่กับพันธุ์สัตว์หรือ

พันธุ์พืชใหม่ ทำให้เกษตรกรรายเล็กมีรายได้ต่อไร่สูงกว่าเกษตรกรแบบดั้งเดิม ต่อมาในปลายทศวรรษ 2530 ห้างค้าปลีกใหญ่จากต่างชาติ (หรือเครือข่ายเปอร์มาร์เก็ต) ก็เริ่มนำระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานสมัยใหม่เข้ามาใช้ในประเทศ เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นคนชั้นกลาง ตลาดสินค้าเกษตรเริ่มเปลี่ยนแปลงจากระบบตลาดสินค้าเกษตรแบบดั้งเดิม (traditional marketing system) มาสู่เกษตรสมัยใหม่ (new agriculture) ที่เน้นการจัดการห่วงโซ่อุปทานเพื่อสนองตลาดค้าปลีกในประเทศที่กำลังขยายตัว อย่างไรก็ตามภาคเกษตรสมัยใหม่และการจัดการห่วงโซ่อุปทานสมัยใหม่ยังอยู่ในขอบเขตค่อนข้างจำกัดเฉพาะตลาดคนชั้นกลางในเมืองและตลาดส่งออก เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ยังอยู่ในระบบการตลาดแบบดั้งเดิม ต้องเผชิญกับความผันผวนของผลผลิตและราคา และมีรายได้ต่ำ การศึกษาลู่ทางการพัฒนาระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์เพื่อขยายขอบเขตของภาคเกษตรสมัยใหม่ จะช่วยให้รัฐสามารถกำหนดนโยบายการปรับโครงสร้างภาคเกษตรที่สามารถเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตรไทย ยกกระดับรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกรรายย่อย ลดจำนวนคนยากจนในชนบท และลดช่องว่างระหว่างรายได้ของคนในเมืองและคนชนบทได้

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา

1.2.1 วัตถุประสงค์

ก) เพื่อศึกษาแบบแผนและลักษณะของการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์สินค้าเกษตรไทยตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ (Supply chain management and logistics) โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น การวางแผนการผลิต การใช้เทคโนโลยีหลังเก็บเกี่ยวเพื่อควบคุมคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าเกษตร การบรรจุ หีบห่อ การจัดการระบบโลจิสติกส์ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การบริหารสินค้าคงคลัง การขนส่ง การตลาด จนถึง การส่งมอบสินค้า เป็นต้น การศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจตลาดสินค้าเกษตรไทยและกระบวนการพัฒนาสินค้าเกษตรของประเทศที่สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงตามบริบทของไทยและของโลก ภายใต้ปรัชญาในการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

ข) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับแนวทางการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรของต่างประเทศที่สำคัญที่ประสบความสำเร็จ

ค) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง สาเหตุการเปลี่ยนแปลง และอุปสรรคของการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรไทย โดยให้ครอบคลุมประเด็นการพัฒนากฎเกณฑ์สำคัญต่างๆ เช่น การวางแผนการผลิต การผลิต การควบคุมคุณภาพและ

มาตรฐาน การบรรจุ วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว ระบบโลจิสติกส์ การตลาด จนถึงการส่งมอบสินค้า เป็นต้น

ง) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร

1.2.2 ขอบเขตการศึกษา

ก) ศึกษา ทบทวน และประเมินผลนโยบายและการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทาน และโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำที่ผ่านมา รวมทั้งปัญหาอุปสรรคและผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยครอบคลุมประเด็นการพัฒนาการเกษตรต่างๆ และสินค้าเกษตรที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง เช่น การวางแผนการผลิต การผลิต การควบคุมคุณภาพและมาตรฐาน การบรรจุ วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว ระบบโลจิสติกส์ การตลาด จนถึงการส่งมอบสินค้า

ข) ศึกษาและวิเคราะห์แบบแผนและการเปลี่ยนแปลงของการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและระบบโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำอย่างครบวงจร (supply chain management and logistics หรือ SCM&L) โดยเฉพาะสินค้าเป้าหมายในการปรับโครงสร้างสินค้าเกษตรที่จัดแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มสินค้าเกษตรที่สร้างรายได้จากการส่งออก เช่น ข้าว กุ้ง ไข่ เนื้อ ยางพารา เป็นต้น (2) กลุ่มสินค้าเกษตรที่มีโอกาส เช่น ข้าว ไข่ เนื้อ กล้วย ฝรั่ง ทุเรียน เป็นต้น (3) กลุ่มสินค้าเกษตรที่ต้องปรับโครงสร้างการผลิตและสินค้าเกษตรที่เน่าเสีย (Perishable Goods) เช่น ทุเรียน ผักปลอดภัยจากสารพิษ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไก่เนื้อ (น้ำนมดิบ) เป็นต้น

ในการศึกษาได้เลือกสินค้า 4 ชนิดเพื่อศึกษาเจาะลึก ได้แก่ ข้าวและข้าวหอมมะลิ อินทรี กุ้ง ไข่ เนื้อ และผักปลอดภัยจากสารพิษ

ค) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรสำคัญกับต่างประเทศที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อให้เป็นแบบอย่างในการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยในอนาคต

ง) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ เกษตรกร ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ และการสำรวจภาคสนามโดยใช้แบบสอบถาม

จ) จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสอบถามข้อมูลและระดมสมองร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และจัดสัมมนา 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการรายงานผลการศึกษา และครั้งที่สองเป็นการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด) จัดทำข้อเสนอแนวทางการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร โดยให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ ข้างต้นตลอดห่วงโซ่อุปทานอย่างครบวงจร รวมทั้งบทบาทภาคีที่เกี่ยวข้องในแต่ละห่วงโซ่ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลางและระยะยาว โดยมีการจัดลำดับความสำคัญของประเด็นและแนวทางการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรที่ต้องดำเนินการและให้ความสำคัญทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว เพื่อนำไปสู่การแนวทางการจัดการสินค้าเกษตรของประเทศที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และสอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงตามบริบทของไทยและของโลก ภายใต้ปรัชญาในการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

1.3 วิธีการศึกษา

1.3.1 วิเคราะห์และประเมิน SCM&L

การศึกษาจะประเมิน SCM&L สมัยใหม่ของสินค้าเกษตรเทียบกับห่วงโซ่ของสินค้าในระบบดั้งเดิม (traditional SCM&L) ของไทย และเปรียบเทียบ SCM&L ของสินค้าต่างชนิด วัตถุประสงค์คือ เพื่อให้ทราบศักยภาพของห่วงโซ่อุปทานของสินค้าชนิดต่างๆ สามารถระบุวิธีที่ดีที่สุด (best practice) ของ SCM&L ระบุจุดอ่อน จุดแข็งของ SCM&L และบทบาทของรัฐและเอกชนในการพัฒนา SCM&L โดยมีองค์ประกอบในการประเมิน ได้แก่

ก) เลือกระบบ SCM&L สำคัญๆ ในปัจจุบัน เช่น ระบบพันธสัญญา (contract farming) โดยมีผู้ส่งออกเป็นแกนนำ ระบบ supermarkets เป็นแกนนำ หรือผู้ส่งออกเป็นแกนนำ เป็นต้น มาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับระบบดั้งเดิม โดยประเด็นของการศึกษาวิเคราะห์ มีดังนี้

- เปรียบเทียบศักยภาพ (capability) ของห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ว่ามีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร
- ข้อจำกัด ปัญหาและอุปสรรคใน SCM&L สมัยใหม่ และ SCM&L ดั้งเดิม มีปัจจัยใดที่เป็นสาเหตุทำให้ตลาดล้มเหลว (market failure) และผลกระทบที่ตามมาเมื่อเกิดตลาดล้มเหลว
- SCM&L สามารถลดความสูญเสียของสินค้าได้เพียงใด หรือสามารถเพิ่มมูลค่า และให้บริการสินค้าปลอดภัยได้หรือไม่ และอย่างไร

- ผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์อะไร และประโยชน์ที่ได้คุ้มค่าหรือไม่ เช่น ส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้น สามารถแสวงหาตลาดเฉพาะกลุ่ม (segment markets หรือ niche) อย่างไร
- ผู้บริโภคมั่นใจได้อย่างไรว่าสินค้ามีคุณภาพ มาตรฐาน และความปลอดภัย คุ้มกับราคาสินค้า
- SCM&L แต่ละองค์ประกอบมีประสิทธิภาพเพียงใด ปัจจัยอะไร ทำให้ SCM&L มีประสิทธิภาพ อย่างไร อะไรเป็นอุปสรรค องค์ประกอบสำคัญหรือ กระแสของ SCM&L ได้แก่ (ก) กระแสของมูลค่าเพิ่ม (ข) กระแสของข้อมูล ข่าวสาร (ค) กระแสของเงินทุนและภาวะความเสี่ยง และ (ง) การเคลื่อนย้าย สินค้า (ดูรูปที่ 1.4)
- กลไกตลาดที่อยู่เบื้องหลังองค์ประกอบทั้งสี่ของ SCM&L มีประสิทธิภาพหรือไม่ ถ้าไม่มีประสิทธิภาพตลาดมีปัญหาอะไร
- บทบาทของภาคเอกชน และนโยบายรัฐในการพัฒนา SCM&L เช่น ใครเป็นผู้มีบทบาทหลักใน SCM&L ได้แก่ good agricultural practice (GAP) การสร้างมาตรฐานสินค้าของเอกชน และบทบาทรัฐในการรับรองคุณภาพ และความปลอดภัยของอาหาร (animal welfare and procurement system) โลจิสติกส์ จุดอ่อนและจุดแข็งของบทบาทภาคเอกชนและนโยบาย รัฐ
- ผลกระทบของนโยบายรัฐและบทบาทของเอกชนที่มีต่อศักยภาพของ SCM&L เช่น (1) ผลกระทบต่อมูลค่าเพิ่มทั้งระบบ การจ้างงานและปริมาณ การค้า (2) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (3) ผลกระทบต่อผลประโยชน์และ ต้นทุนของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการ SCM&L ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ
- การลงทุนในกิจกรรมและกระบวนการ SCM&L สมัยใหม่เป็นอย่างไร ลงทุน ด้านใด การลงทุนมีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะ (local public goods) หรือไม่ ใครมีแรงจูงใจในการลงทุน ใครไม่มีแรงจูงใจ

ข) การวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ประกอบการใน SCM&L

- วิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติในรูปแบบของสมการลดรูป โดยประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของแบบจำลองด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด เพื่อศึกษาผลกระทบของรูปแบบการทำธุรกิจสมัยใหม่ บทบาทของภาครัฐ ศักยภาพของบุคลากร ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ที่มีต่อศักยภาพโดยรวมของผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทาน นอกจากนั้น ยังศึกษาถึงผลกระทบของ

ศักยภาพผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทานต่อผลประกอบการของผู้ประกอบการในแต่ละกลุ่มกิจกรรม (กิจกรรมเพิ่มมูลค่าและลดต้นทุน) โดยประมาณค่าแบบจำลอง ordered logit ด้วยวิธี maximum likelihood ในทางเศรษฐมิติ

1.3.2 สมมุติฐานและคำถามเกี่ยวกับปัญหาในองค์ประกอบของ SCM&L

ระบบ SCM&L ที่พึงปรารถนาจะต้องเป็นห่วงโซ่อุปทานที่มีคุณภาพ (quality supply chain) และตอบสนองวัตถุประสงค์ของสังคม 3 ประการ คือ (1) SCM&L สามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ รวมทั้งลดความสูญเสียของมูลค่าสินค้า (2) สามารถให้บริการผลิตและจัดส่งสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคในเวลาและสถานที่ที่ผู้บริโภคต้องการ และในราคาที่สะท้อนต้นทุนของสังคม (หรือราคาที่เป็นที่ยอมรับได้ง่าย) (3) สามารถให้ผลตอบแทนที่คุ้มกับการลงทุนของผู้เกี่ยวข้องตลอดจนเปิดโอกาสให้มีคู่แข่งชั้นหน้าใหม่เข้าสู่ตลาด นอกจากนี้ ยังมีองค์ประกอบเพิ่มอีก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (4) นโยบายและการกำกับควบคุมของรัฐ (5) โครงสร้างอุตสาหกรรม และ (6) สภาพแวดล้อมภายนอก (เช่น ข้อตกลงเขตการค้าเสรี การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี) งานวิจัยครั้งนี้จะไม่เน้นองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบหลัง ยกเว้นเฉพาะกรณีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กรณีห่วงโซ่อุปทานของไก่เนื้อซึ่งอยู่ในมือของผู้ประกอบการรายใหญ่น้อยราย และระบบการผลิต-การกระจายสินค้า มีลักษณะเป็น “อุตสาหกรรม” มากกว่า การเกษตร เป็นต้น (ดูรูปที่ 1.4)

จากรูปที่ 1.4 แสดงห่วงโซ่อุปทานของสินค้าซึ่งองค์ประกอบในห่วงโซ่ ได้แก่ ผู้ผลิต ปัจจัยการผลิตไปสู่ผู้ผลิตต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ โดยความยาวของห่วงโซ่ของสินค้าแต่ละชนิดจะไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ผลิตในแต่ละขั้นตอนการผลิต ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานสามารถแยกได้เป็น 7 หมวดใหญ่ นั่นคือ กระแสของมูลค่าเพิ่ม กระแสการไหลข้อมูล ข่าวสาร กระแสเงินทุนและการบริหารความเสี่ยง การเคลื่อนย้ายสินค้า นโยบายและกฎระเบียบของรัฐ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอุตสาหกรรม และสิ่งแวดล้อมภายนอกประเทศ โดยในแต่ละหมวดจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งมีน้ำหนักและรายละเอียดที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของแต่ละสินค้า

จากสมมุติฐานเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการห่วงโซ่อุปทานในรูปที่ 1.4 เราสามารถนำมากำหนดเป็นแนวคำถามย่อย เพื่อให้เป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

1. กระแสของมูลค่าเพิ่มและความปลอดภัย มีประสิทธิภาพเพียงใด

- การเพิ่มมูลค่าและลดต้นทุนในแต่ละขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทาน เกิดจากอะไร มีอะไรที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มมูลค่าและการผลิต/จำหน่ายสินค้าปลอดภัย ตั้งแต่ความรู้ เวลา และเงินทุนเพื่อสร้างระบบการผลิต/การแปรรูปที่มีมาตรฐานและปลอดภัย เช่น GAP GMP การใช้ระบบตรวจสอบย้อนกลับ เป็นต้น การลงทุนใน local public goods เช่น การเลือกพื้นที่ปราศจากมลพิษ ฯลฯ (เทคโนโลยีอาจจำเริญเข้าข้างผู้ประกอบการรายใหญ่)
- ความสูญเสียของผลผลิตในห่วงโซ่อุปทานแต่ละขั้นตอน เกิดจากสาเหตุใด
- การแบ่งผลตอบแทนจากมูลค่าเพิ่ม คຸ້ມกับการลงทุนหรือไม่ โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย
- ผู้บริโภคซื้อสินค้าคุณภาพและปลอดภัยในราคาที่สะท้อนต้นทุนหรือไม่

2. กระแสการไหลข้อมูลข่าวสาร (information) : ปัญหาสารสนเทศไม่สมมาตร และไม่สมบูรณ์

- ปัญหาขาดแคลนข้อมูลเกี่ยวกับ SCM&L เพื่อให้ตัดสินใจทำธุรกิจ และขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้เกี่ยวข้องในระบบ SCM&L การพัฒนามาตรฐานสินค้า และตราสินค้าของผู้เกี่ยวข้องระดับต่างๆ เพื่อใช้สื่อคุณภาพและมาตรฐานสินค้า
- ขาดความไว้วางใจของฝ่ายต่างๆ (trust) เช่น ผู้บริโภคสามารถไว้วางใจเรื่องคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าได้หรือไม่ เป็นต้น

3. กระแสการไหลเงินทุน และบริหารความเสี่ยง (capital)

- การขาดแคลนเงินลงทุนของผู้เกี่ยวข้อง ปัญหา cash flow ของเกษตรกร
- สัญญาผูกพัน (contract farming) มีปัญหาอะไร เช่น ขาดการแบ่งภาระความเสี่ยง ปัญหาต้นทุนธุรกรรมในการทำสัญญาและบังคับสัญญา เกษตรกรขาดอำนาจต่อรอง

4. การเคลื่อนย้ายสินค้า (logistics)

- โครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ส่วนที่รัฐรับผิดชอบพอเพียงหรือไม่

- ประสิทธิภาพและต้นทุนของ mode ต่างๆ ในการขนส่ง/ติดต่อ : ต้นทุนทางสังคม
- ต้นทุนโลจิสติกส์รวม (ต้นทุนขนส่ง ต้นทุนการเก็บสินค้าคงคลัง ต้นทุนการบริหารคำสั่งซื้อ เป็นต้น) เทียบกับมูลค่าสินค้า และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อต้นทุนโลจิสติกส์)

5. นโยบายกฎระเบียบของรัฐ

- นโยบาย กฎหมาย และการดำเนินงานตามนโยบายโลจิสติกส์เป็นอย่างไร มีปัญหาอะไร นโยบายด้านบวกและลบมีอะไรบ้าง
- นโยบายรัฐและกฎระเบียบต่างๆ มีความโปร่งใส เท่าเทียมหรือส่งเสริมการแข่งขัน หรือก่อให้เกิดต้นทุนการทำธุรกิจที่สูงเกินเหตุ

6. การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอุตสาหกรรม (ไม่ใช่ประเด็นหลักของการวิจัย)

เช่น

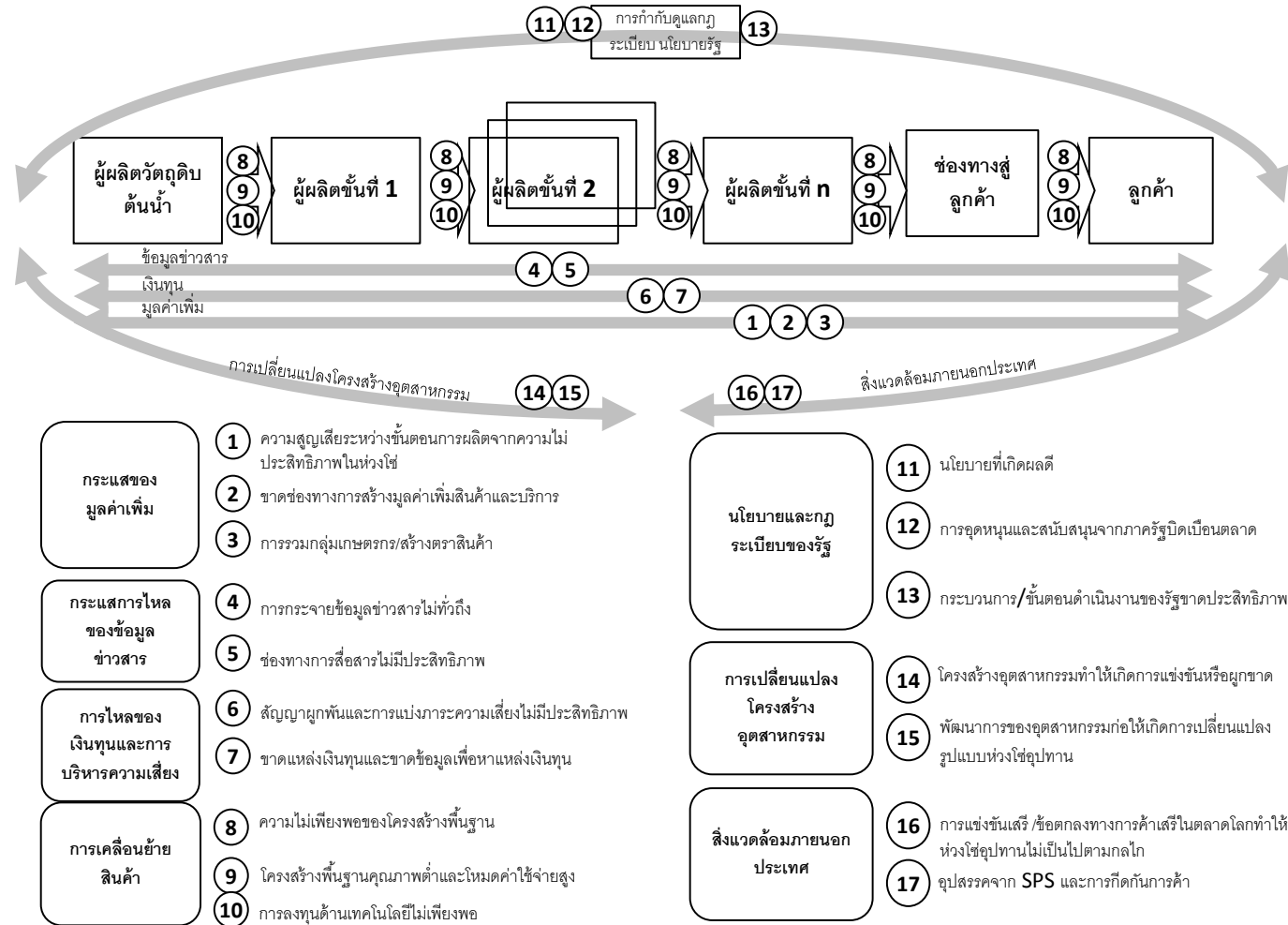
- ตลาดมีการแข่งขันหรือผูกขาด : คู่แข่งรายใหม่เข้าสู่ตลาดได้หรือไม่
- พัฒนาการของอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้าน SCM อย่างไร
- ตลาดมี agents ทำหน้าที่สำคัญบางอย่างเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานและความปลอดภัยของสินค้าหรือไม่

7. สิ่งแวดล้อมภายนอกประเทศ (ไม่ใช่ประเด็นหลักของการวิจัย)

- ข้อตกลงการค้าเสรี การกีดกันการค้า (NTBs) และมาตรการด้านสุขอนามัยพืชและสัตว์

ข้อสังเกต คือ คำถามส่วนใหญ่ในงานวิจัยครั้งนี้จะเกี่ยวข้องกับปัญหาการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่ภาคเอกชน/ผู้เกี่ยวข้องไม่สามารถดำเนินการได้เอง แต่เกี่ยวข้องกับความบกพร่องของกลไกตลาดและความบกพร่องของรัฐ

รูปที่ 1.4 สมมุติฐานสำหรับปัญหาต่างๆ ในการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

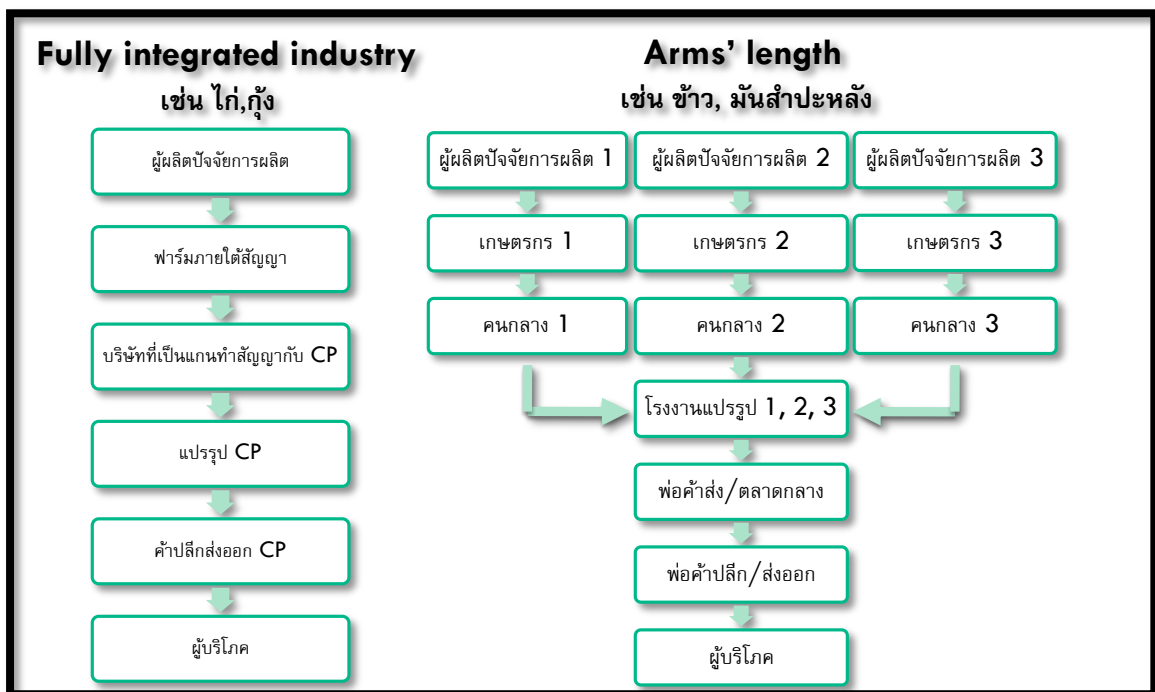
ที่มา : คณะผู้วิจัย

1.3.3 วิธีการสำรวจและเก็บข้อมูล

(ก) การสุ่มตัวอย่าง

แนวทางการเลือกสุ่มตัวอย่างในห่วงโซ่อุปทานของชนิดสินค้าที่เลือกศึกษา ผู้ศึกษาคำนึงถึงรูปแบบของห่วงโซ่ในแต่ละสินค้าเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสินค้าแต่ละชนิดอาจมีความเหมือนหรือแตกต่างกันในระดับหนึ่ง แต่ในการศึกษานี้สามารถสรุปรูปแบบห่วงโซ่อุปทานเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่มีการเชื่อมโยงกันระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการเพียงรายเดียวตลอดกระบวนการผลิตจนถึงผู้บริโภค (Fully Integrated Industry) และกลุ่มที่มีการเชื่อมโยงภายในห่วงโซ่มีผู้เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอนหลายราย (Arm's Length) (รูปที่ 1.5)

รูปที่ 1.5 รูปแบบของห่วงโซ่อุปทาน

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2553

จากรูปที่ 1.5 จะเห็นว่ากลุ่มแรก Fully Integrated Industry เป็นห่วงโซ่
อุปทานที่มีข้อต่อจากกลุ่มผู้ยู่ต้นน้ำไปยังกลุ่มผู้ยู่ปลายน้ำเกาะติดกันอย่างเหนียวแน่น กล่าวคือ
ผู้ยู่ต้นน้ำจะต้องปรับกระบวนการผลิตและรูปแบบการผลิตจากผู้ยู่กลางน้ำและปลายน้ำ ซึ่งอาจ
มีทั้งกรณีที่ผู้แปรรูปทำสัญญาจ้างให้เกษตรกรผลิตสินค้าป้อนให้ตนเอง หรือผู้แปรรูปทำการผลิต
สินค้าเอง เช่น กลุ่มอุตสาหกรรมไก่เนื้อ และไก่ไข่ และกลุ่มอุตสาหกรรมกุ้ง ผู้แปรรูปจะเป็นเจ้าของ
เทคโนโลยีตั้งแต่ระดับฟาร์มไปจนถึงการแปรรูปอาหาร ดังนั้น ผู้แปรรูปจะมีบทบาทกำหนดทิศทาง
อุตสาหกรรมทั้งห่วงโซ่ ตั้งแต่การพัฒนาสายพันธุ์ การผลิตอาหารสัตว์ รูปแบบการเลี้ยงของฟาร์ม
รูปแบบการทำสัญญาเลี้ยง เทคโนโลยีแปรรูปอาหาร เป็นต้น ดังนั้น ห่วงโซ่อุปทานชนิดนี้จึงมี
ลักษณะเป็นห่วงโซ่สมัยใหม่ที่ผู้แปรรูปมีอำนาจผูกขาดอยู่พอสมควร สำหรับกลุ่ม Arm's Length
เป็นกลุ่มที่ผู้ยู่ที่อยู่ในห่วงโซ่ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำจะมีความเป็นอิสระต่อกันพอสมควร ข้อต่อของ
ห่วงโซ่จึงเป็นการเกาะติดกันแบบหลวมๆ โดยผู้ยู่ต้นน้ำมักเป็นเกษตรกรรายย่อยที่ทำการผลิต
สินค้าภายใต้ทุนของตนเองและเกษตรกรมีอิสระในการจัดการและการขาย เช่น ข้าว มันสำปะหลัง
เกษตรกรสามารถเลือกขายให้แก่ผู้รวบรวมที่มีอยู่มากมาย และผู้รวบรวมก็สามารถนำผลผลิตขาย
ให้แก่ผู้แปรรูปได้ค่อนข้างอิสระภายใต้ข้อตกลงทางผลประโยชน์ที่ทำได้กับโรงงานแปรรูป ดังนั้น
Arm's Length จึงเป็นลักษณะห่วงโซ่ดั้งเดิม

(ข) วิธีการสำรวจ

วิธีการศึกษาสินค้าทั้ง 13 ชนิด จึงกำหนดวิธีการสำรวจให้สอดคล้องกับ
รูปแบบของห่วงโซ่นั้นๆ เช่น ไก่เนื้อ กุ้ง จะเริ่มจากหาผู้แปรรูปที่เป็นรายใหญ่ (เช่น บริษัทซีพี) ที่เป็น
แกนกลางของห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการสำรวจตามห่วงโซ่ของลูกค้าบริษัท
ซีพี เป็นต้น ส่วนสินค้าโคนม การสำรวจจะติดตามห่วงโซ่ของบริษัทที่เกี่ยวข้อง เช่น โพรโมสต์
สหกรณ์โคนมหนองโพ แต่สินค้าชนิดอื่นๆ เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ผักปลอดภัยจากสารพิษ จะ
เลือกสำรวจโดยพิจารณาจากพื้นที่เพาะปลูก โดยไม่เจาะจงชื่อเกษตรกรรายใดรายหนึ่งเป็นสำคัญ
ด้วยเหตุวิธีการสุ่มตัวอย่าง จำเป็นต้องรู้โครงสร้างห่วงโซ่อุปทานของสินค้าแต่ละชนิดและเส้นทาง
การเคลื่อนย้าย โดยสินค้าแต่ละชนิดจะมีผู้เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่หลายกลุ่ม และการเชื่อมโยงของ
ห่วงโซ่อุปทานของสินค้าแต่ละชนิดอาจต้องข้ามเขตจังหวัดหรือภาค ทำให้การกำหนดพื้นที่
ตัวอย่างไม่สามารถกำหนดขอบเขตการสำรวจตามการแบ่งเขตจังหวัดได้แน่นอน

เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปตามแนวทางการสุ่มตัวอย่างข้างต้น ดังนั้น ใน
การสำรวจจำเป็นต้องกำหนดกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสุ่มแบบอิสระ และกลุ่ม
สุ่มอย่างเจาะจง

ก) กลุ่มแรก เป็นการสุ่มโดยอิสระ ซึ่งอาจพบตัวอย่างที่มีรูปแบบการจัดการแบบดั้งเดิม (Informal) ที่เพาะปลูกและขายสินค้าแบบดั้งเดิม พ่อค้าผู้รวบรวม ผู้ค้าปลีก ตลาดสด หรืออาจพบตัวอย่างที่เป็นลูกค้าบริษัท (Formal)

ข) กลุ่มที่สอง เป็นการสุ่มอย่างเจาะจง กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ได้แก่ กลุ่มลูกค้าบริษัท (Formal) กรณีที่บริษัทมีสัญญาหรือข้อตกลงการซื้อผลผลิตจากเกษตรกร เลือกสุ่มเกษตรกรบางส่วนที่ค้าขายกับบริษัทผู้ผลิตหรือเป็นซัพพลายเออร์ของบริษัท เช่น สินค้าไก่เนื้อ เลือกฟาร์มที่ทำสัญญากับบริษัท ซีพี เป็นต้น

ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวได้ใช้แบบสอบถามชุดรวมเพียงชุดเดียว ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ใช้สำหรับทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งเกษตรกร พ่อค้าคนกลาง ผู้ประกอบการ โรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก และใช้แบบสอบถามผู้บริโภคร่วมสำหรับการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มผู้บริโภค (ดูตัวอย่างแบบสอบถามในภาคผนวกที่ 10)

(ค) พื้นที่สำรวจและจำนวนตัวอย่าง

สินค้าแต่ละชนิดมีแหล่งผลิตกระจายตามภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นเอกลักษณ์ เช่น ข้าวอยู่ในภาคกลาง ยางพาราผลิตมากในภาคใต้และตะวันออก ดังนั้น การเลือกจังหวัดเพื่อสุ่มตัวอย่างจะกำหนดจากจังหวัดที่เป็นแหล่งการผลิตหลักของภูมิกษณนั้น ๆ โดยใช้ข้อมูลการสำรวจพื้นที่การผลิตสินค้าเกษตรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรปี 2551 ประกอบการตัดสินใจ

การสำรวจภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลสินค้าพืช 13 ชนิด และการสำรวจผู้บริโภค จำนวนตัวอย่างแบบสอบถามชุดรวมทั้งหมด 355 ตัวอย่าง ในจำนวนนี้รวมการสัมภาษณ์กลุ่มที่เกี่ยวข้อง เช่น พ่อค้าคนกลาง โรงงานแปรรูป และผู้ส่งออก และแบบสอบถามผู้บริโภค 230 ตัวอย่าง รวมทั้งหมด 585 ตัวอย่าง (ตารางที่ 1.2) การสำรวจครอบคลุมพื้นที่ 10 จังหวัด รวมกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นพื้นที่ในการเก็บตัวอย่างแบบสอบถามผู้บริโภค ในจำนวนตัวอย่างนี้ยังไม่นับรวมการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจขนส่ง สมาคม และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องที่อยู่ นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม ดังสรุปจำนวนตัวอย่าง ดังนี้

จำนวนตัวอย่างประเภทต่างๆ ที่สำรวจโดยใช้แบบสอบถาม จำแนกตามกลุ่ม

ตัวอย่าง

- ผู้ผลิต/บริการปัจจัยการผลิต จำนวน 4 ตัวอย่าง
- เกษตรกร จำนวน 294 ตัวอย่าง
- ผู้ค้าส่ง/ผู้รวบรวมผลผลิต จำนวน 37 ตัวอย่าง
- โรงงานแปรรูป/ผู้ส่งออก จำนวน 17 ตัวอย่าง
- ผู้ค้าปลีก จำนวน 3 ตัวอย่าง

พื้นที่เก็บตัวอย่าง 10 จังหวัด จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำแนกตามชนิดสินค้า การสำรวจทำในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน 2553

นครราชสีมา	มันสำปะหลัง โคน้ำแข็ง ไข่ไก่ อ้อย และผักปลอดสาร
สุรินทร์	ข้าวอินทรีย์
ลพบุรี	โคนม และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
สระบุรี	โคนมและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
ราชบุรี	โคนม
สุพรรณบุรี	ข้าว อ้อย โคนม มันสำปะหลัง และผักปลอดสาร
ระยอง	ทุเรียน กุ้ง ยางพารา
ชลบุรี	ปาล์มน้ำมัน ยางพารา และไข่ไก่
สุราษฎร์ธานี	กุ้ง ปาล์มน้ำมัน และยางพารา
กรุงเทพฯ	สัมภาระผู้บริโภครวม

นอกจากนั้น การศึกษาได้สุ่มตัวอย่างผู้บริโภคในกรุงเทพฯ อีก 230 ตัวอย่าง เพื่อศึกษาแบบแผนการบริโภค โดยเน้นเรื่องการบริโภคอาหารปลอดภัย และอาหารด้านโภชนาการ

ตารางที่ 1.2 สรุปตัวอย่างการสำรวจภาคสนาม

สินค้า	จำนวนตัวอย่าง
1. ไก่เนื้อ	25
2. ไก่ต้ม	23
3. ไก่เนื้อ	33
4. กุ้ง	24
5. ทุเรียน	26
6. ข้าว	24
7. มันสำปะหลัง	37
8. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	21
9. อ้อย	35
10. ปาล์มน้ำมัน	28
11. ยางพารา	29
12. ผักปลอดภัยจากสารพิษ	20
13. ข้าวอินทรีย์	27
รวมตัวอย่างแบบสอบถามชุดรวม	355
รวมตัวอย่างแบบสอบถามชุดผู้บริโภค	230
รวมจำนวนตัวอย่างทั้งหมด	585

ที่มา : จากการสำรวจสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2553

(ง) การสัมมนาและประชุมระดมสมอง

การศึกษาได้จัดประชุมกลุ่มย่อย สัมมนาใหญ่ 2 ครั้ง โดยการระดมสมองกลุ่มย่อยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้อง จำแนกรายสินค้า ได้แก่ ผักปลอดภัยจากสารพิษ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไก่เนื้อ ไก่ต้ม และกุ้ง สำหรับการสัมมนาใหญ่ครั้งแรกเป็นการนำเสนอผลการศึกษาและได้เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องบางชนิดสินค้านำร่วมอภิปราย ได้แก่ ข้าว อ้อย กุ้ง และห้างสะดวกซื้อขนาดใหญ่ การสัมมนาคั้งที่สองเป็นการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องบางชนิดสินค้านำร่วมอภิปราย ได้แก่ บริษัทเอกชนธุรกิจเกษตรพันธสัญญา ข้าวอินทรีย์ ห้างสะดวกซื้อขนาดใหญ่ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง (ดูสรุปการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมมนาในภาคผนวก 11)

1.4 องค์ประกอบรายงาน

ในการศึกษาได้เรียงลำดับรายงานการศึกษาออกเป็น 7 บท ดังนี้

- บทที่ 1 บทนำ
- บทที่ 2 ความหมายของการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ กับการทบทวนวรรณกรรม
- บทที่ 3 ตลาดสินค้าเกษตรสมัยใหม่ของโลกกับพัฒนาการของห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรไทย
- บทที่ 4 กรณีศึกษาจัดการห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตร 5 ชนิด
- บทที่ 5 การวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทาน
- บทที่ 6 โครงสร้างและพฤติกรรมของระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตรไทย
- บทที่ 7 สรุปผลการศึกษา ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตร และข้อเสนอแนะ

บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร	1
1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.3 วิธีการศึกษา	8
1.4 องค์ประกอบรายงาน	19
ตารางที่ 1.1 ดัชนีการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิต.....	2
ตารางที่ 1.2 สรุปตัวอย่างการสำรวจภาคสนาม	18
รูปที่ 1.1 ดัชนีการเติบโตของภาคเกษตรไทย : แรงงาน (บวกคุณภาพ) ทุน ที่ดิน และเทคโนโลยี TFP เป็นอันดับสอง	2
รูปที่ 1.2 ค่า TFP ของภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการและภาคเกษตรของไทย พ.ศ. 2524-2538	3
รูปที่ 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของภาคเกษตรและธุรกิจเกษตรกับรายได้ต่อหัวของประเทศต่างๆ.....	4
รูปที่ 1.4 สมมุติฐานสำหรับปัญหาต่างๆ ในการจัดการห่วงโซ่อุปทาน	13
รูปที่ 1.5 รูปแบบของห่วงโซ่อุปทาน.....	14